

Når været svikter

Av Julie Maske

"All slags vær er utevær" var omkvedet i barndomshjemmet mitt, hver gang vi satte oss på bakbeina når vinden ulte rundt hushjørnene og sofakroken var mer fristende enn ullstilongs, snøballkrig og røde eplekinn. Da var det ingen bønn, og snøfonner ble til hemmelige huler mens barnesinn åpnet seg mot friluftslivets gleder. Gleder jeg siden har tatt med meg ut på tur. I all slags vær.

Jeg elsker å være ute og underveis. Legge milene bak meg mot kjente og ukjente horisonter. Men naturen er ikke alltid forutsigbar, og plutselig er godværsdagen blitt marerittet som setter liv i fare.

Når jeg skal ut, selv på den korteste dagstur, er forholdsregelen at det kan bli dårlig vær. Det har reddet meg fra mye, selv om det også har gitt meg tung sekk på dager da det absolutt ikke var nødvendig å ha med boblejakke, ekstrasokker, vindsekk, votter og lue, mat og drikke. Ryggen min har hatt godt av det. Dessuten er jeg så vant til å bære sekk, at jeg føler meg naken uten.

Den gangen for mange år siden, da Thor Tufte og jeg ble rikskjendiser etter tre døgn på Dovrefjell i storm, hadde vi pakket sekken som for en lengre ekspedisjon. Hadde det ikke vært for alt utstyret vi bar med oss, er det vanskelig å si om utfallet av turen hadde vært det samme.

Som regel er det i vinterfjellet tusen og ett er ute om været svikter. Det er få steder å søke ly, kulden er ofte gjennomtrengende, og en har kommet mye lenger avgårde enn planlagt på grunn av skienes unike evne til å bære og gli. Men det er mulig å møte uværet med vett og viten.

All slags vær er ute- og turvær, også om vinteren, når betingelsene for det ligger til rette. En solid porsjon sunn fornuft, erfaringer og vilje til å hold ut er basis-ingrediensene for oppskriften på å klare seg i fjellet, selv under de mest ekstreme forhold.

Solidarisk i fjellet

En vinterferie for mange år siden gikk far og jeg fra hytte til hytte i Sylene med fjell-sportgruppa i Trondhjems Turistforening. Nest siste dag gikk etappen fra Nedalshytta via Væktarstua og opp til Kjøli. Været var fint i begynnelsen, men om ettermiddagen tetnet det til med snødrev og sterk vind.

Jeg var 16 år og yngstemann på laget, og fikk gå bakerst i oppgatte spor. Ung og uerfaren som jeg var våget jeg ikke å fortelle at jeg var sliten og lei, med vonde ski og tung sekk. Derfor ble jeg hengende lenger og lenger bak, og til slutt var jeg også ensom og alene. Det førte til at jeg knakk psykisk og ikke orket mer. Jeg la meg ned i snøen.

Heldigvis oppdaget han som gikk foran meg at jeg ikke lenger gikk og tråkket på ski-endene hans. Derfor snudde han for å oppmuntre meg til å gå på, og fant meg noen hundre meter lenger nede i bakken.

Det overrasket ham å se meg ligge der. I sinne dro han meg opp og ristet meg våken, mens han ropte og kjeftet. Etterpå stappet han en sjokoladebite inn i munnen min, med ordre om å suge langsomt, før han puffet meg foran seg i sporet. Ikke lenge etter var vi framme på Kjøli.

Opplevelsen av å ha blitt vekket og satt på plass sitter fortsatt spikret. Jeg lærte at gruppen alltid skal være oppmerksom på hverandre, og at den som er svakest skal informere de andre om sin tilstand. Noen vil alltid være sterkere enn andre, og bli kald av å holde den svakeste sitt tempo. Men da får man heller kle på seg litt, og være solidarisk med den som er i dårligst form.

Gode ski

Et av problemene mine på skituren i Sylene var at jeg hadde vonde ski. Hele dagen hadde jeg slitt med feste, og var utkjørt av å kjempe med stavene for å komme framover. Jeg tenkte det ville ta for lang tid å stoppe for å smøre skiene mine. Dessuten trodde jeg de andre ville bli kalde og lide unødige for min skyld.

I ettertid har jeg lært at det å passe på at alle har gode ski, er det samme som å skape et sikkerhetsnett for turen. Det tar kanskje fem minutter å legge på ny smørning, verdifull tid som også er en investering for skiglede og utholdenhet.

Holde ut

Nyttårshelgen 1988/89 var vi en gjeng med studenter fra Tindegruppa i NTHI som hadde bestemt oss for å møtes på Åmotdalshytta for å feire nyttårsaften. Ingenting var planlagt fra sentralt hold, så da Thor Tufte og jeg la i vei fra Hjerkin 29. desember trodde vi at de fleste allerede var på hytta.

Vi gikk og gikk, men kom ikke fram og mørket ble for tett. Derfor satte vi opp teltet den første natta, og regnet med å ha en kort dagsmarsj dagen etter da det ville være enkelt å finne hytta i dagslys. Uheldigvis blåste det opp til storm, og i tre døgn måtte Thor og jeg slåss for livet med krefter vi ikke visste vi hadde. Heldigvis bar vi med oss utstyr for alle slags forhold, ettersom vi hadde planlagt tur med overnattinger både inne og ute. I sekkene våre hadde vi telt, soveposer, vindsekk, liggeunderlag, stormkjøkken, termos, mat og ekstra skift med klær.

Teltet måtte vi gå i fra da vinden rev og slet sånn i det at vi fryktet det ville spjære, og ikke lenger kunne gi oss ly og sikkerhet. Dessuten var vi overbevist om å ankomme Åmotdalshytta i løpet av kort tid. Ifølge kartet var det ikke mer enn et par kilometer

igjen. Men vinden lurte oss. Vårt mål lå der den kom fra, og vi klarte ikke å gå mot vinden. Derfor dreide vi av, og mistet oversikten over hvor vi var.

I perioder var snøføyka så tett at vi mistet kontakten med hverandre, til tross for at vi aldri hadde mer enn et par meters avstand. Men vi var oppmerksomme på hvor den andre var, og klarte å holde sammen.

Andre natta overnattet vi bak en stein, tett sammen i begge soveposene. Temperaturen var på null grader, og alt vi hadde var vått. Derfor våget vi ikke å sove, av frykt for å aldri våkne igjen. Det er ingen enkel sak å holde seg oppe under slike omstendigheter, men vi måtte holde ut. Gjennom lange timer lå vi og snakket om ingenting. Tålmodighet parret med omhyggelig porsjonering av mat og drikke reddet oss.

Tredje dag bestemte vi oss for å gi opp Åmotdalshytta og følge kompasset mot nord - mot Åmotdalen og folk. Hele dagen og den påfølgende natta gikk vi, og været ble bedre dess lenger ned i dalen vi kom. Fjerde dags morgen brøt vi oss inn på ei seter nede i Åmotdalen, og ble funnet av et SeaKing redningshelikopter morgenen etter.

Fortsatt kan jeg tenke på øyeblikkene da Thor og jeg trodde at vi var ferdige. Da det som reddet oss var troen på at det kom til å gå over, bare vi var flinke nok til å holde ut.

Tålmodighet

I april 1991 la fire jenter, meg selv inkludert, avgårde fra Ammasalik på østkysten av Grønland for å krysse innlandsisen. Det var skjebnevåren da fire norske ekspedisjoner allerede hadde havarert, og vi ønsket ikke å komme på listen over dem som ble hentet ut. En av gruppene som måtte returnere til Norge etter fire dager på isen ble overrasket av piteraqa - en av verdens aller sterkeste vinder - i brefallet på Hahn Gletcher. De to mennene forfrøs hender og tær, og var på grensen til himmelriket da været bedret seg såpass at et redningshelikopter kunne komme inn etter dem.

Historien skremte oss, og vi visste at på Øst-Grønland må man raskest mulig gjennom brefallene. For skiløpere er det å undervurdere eller feilbedømme vinden et spørsmål om liv eller død.

Vi trodde vi kunne se værtegnene og være i teltet i tide dersom vinden skulle komme. Dessverre er det bare eskimoene som ser når en piteraqa er underveis. I likhet med den norske duoen ble vi fanget av uværet. Heldigvis hadde vi pulker store som kanoer, tenkt som nødbivuakk under slike forhold og i løpet av få minutter fikk vi reddet oss ned i dem. To og to la vi oss andføttes i soveposene, mens vi ventet på at vinden skulle løye. I 17 timer lå vi og hørte vinden ule i pulkduken og riste oss så vi var redd for å bli revet løs fra ankerfeste og rase ned breen.

Fjellvettreglene er laget for å brukes. Utstyret må være godt selv på korte turer - eller som her, der forfatteren finner ly for vinden på ekspedisjonen over Grønlands-isen.

Vinden gjorde det umulig å snakke, men varmen fra naboen gav trøst, mot og styrke. Det var sannsynligvis hovedårsaken til at vi til slutt kunne krype ut av skjulestedet vårt og fortsatt være ved godt mot og villige til å fortsette mot vestkysten.

Gode klær

Været hadde vært fint og rolig hele dagen da vi klatret mot toppen på Rondeslottet en midtvintersdag. Vi merket at vinden skiftet retning mens vi siksakkete oss oppover, men mer opptatte av målet enn omstendighetene rundt, lot vi oss ikke distrahere av det. Votter, lue og ullgenser var pakket i sekken, ned ryggen rant strie strømmer med salt kroppsvæske.

Da vi nådde eggen, slo vinden mot oss, og kulda forplantet seg som elektrisk sjokk. I løpet av sekunder var naturen forvandlet til en grusom fiende, og fingre, ører - alt var blitt is. Å ta av sekken for å kle på oss var umulig, og to votter forsvant i forsøket på å dra dem over spekte hender. Ved felles anstrengelse klarte vi til slutt å kle på oss såpass at kroppene begynte å reagere igjen.

Etter denne opplevelsen har jeg alltid gått med et tau på vindvottene, som jeg bærer rundt halsen og putter i magebeltet når de ikke er på hendene. Reserve ullvotter ligger alltid i ryggsekklokket. Ørevarmere og lue ligger i anorakken.

Kart og kompass

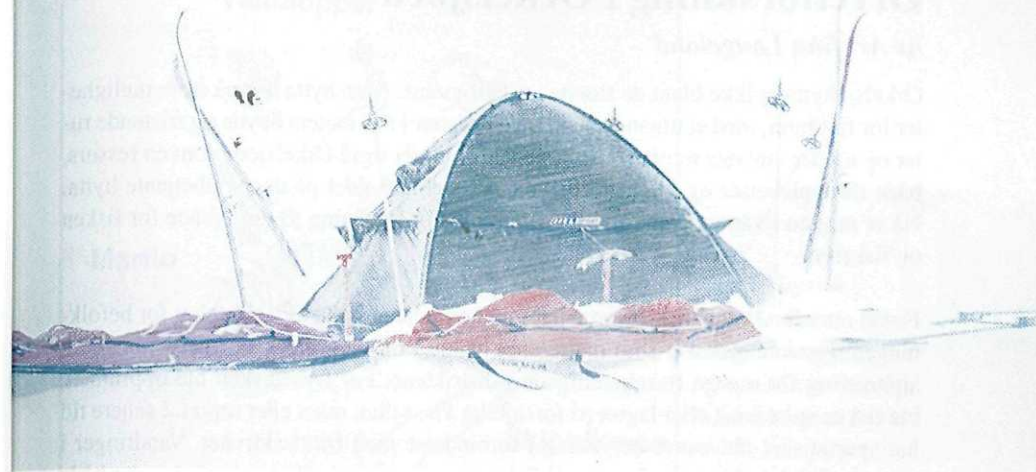
Tilbake til turen på Dovrefjell. Under slike omstendigheter er det så mye som kan skje, tilfeldigheter som gjør at man begår fatale feil.

Da vi bestemte oss for å forlate teltet etter vår første overnatting, var vi overbeviste om at Åmotdalshytta lå noen få kilometer unna. Vi tok ut kompasskursen før vi gikk, og var sikre på at vi var på stø kurs de første timene. Men etterhvert som dagen ség på og vi ikke nådde fram, begynte vi å tvile. Ikke på oss selv, men på kompassets fortreffelighet. I stedet for å følge nåla, gikk vi i den retningen vi var sikre på var riktig. Og det var helt feil.

Siste dagen bestemte vi oss for å bare gå etter kompassnåla, uansett hvor den førte oss. Det brakte oss ned fra vidda og i sikkerhet. Noen sannheter er til for å følge, og kompassets egenskaper er en av disse. Jeg kommer aldri til å stole på min egen stedsans igjen. Vær, vind, tåke og snø forvrenger høydedrag og landskap. Kart og kompass forteller som regel sannheten.

Vindsekken

Lunsjtid. Vinden er iskald, og snø faller i store, våte flak fra oven. Konturene i landskapet er borte. Magen hyler etter mat. Det er altfor kaldt til å sette seg ned og spise, men kreftene ebber ut og kroppen må ha mat for å klare resten av dagen. Med vind-

Teltet bør settes opp før uværet er over en. Men på Grønland kan det holde hardt, så raskt og uventet som den voldsomme vinden piteraq kan komme. Foto Julie Maske.

sekken har en alltid et skjulested, som er lunt og varmt, nesten uansett hvordan været er utenfor den tynne duken.

På tur er vindsekken alltid hendig å ha med seg. Den er liten, lett og uunværlig. Thor og jeg trakk den over oss og soveposene på Dovrefjell, og hadde et slags skjul bak en stein. På førpåsketur i Sylene har den gjort nytten som sokkeskiftetelt og matraste-plass. I Peru brukte jeg den som soveposeovertrekk, da høydemetre kombinert med kulde og vind var uutholdelige motstandere.

Vindsekken er også velegnet som leketelt for slitne unger som ønsker å sove eller leke under familiens påsketurer.

Råd og regler

Fjellvettreglene er ikke laget fordi de ikke er ment å skulle brukes. De er faktisk ikke så dumme å huske innimellom. Nytt utstyr, gode ski og været kan lokke oss ut på lengre turer enn det vi egentlig er i form til. Å gå seg tom eller kald er ikke noe særlig morsomt, særlig ikke om det resulterer i situasjoner der man setter eget og andres liv i fare.

Å kunne avverge feil og farer er en av de viktigste fjellvettreglene, men det er det bare vi selv som kan være med å påvirke. Som regel er det bare i etterpåkløkskap at man kan være villig til å innrømme egne feil, men den som er forutseende kan unngå å havne i mange av de situasjonene jeg har havnet i.